

HISTORIA

DEL SANTUARI

DE NTRA. SRA. DE MONTGRONY.

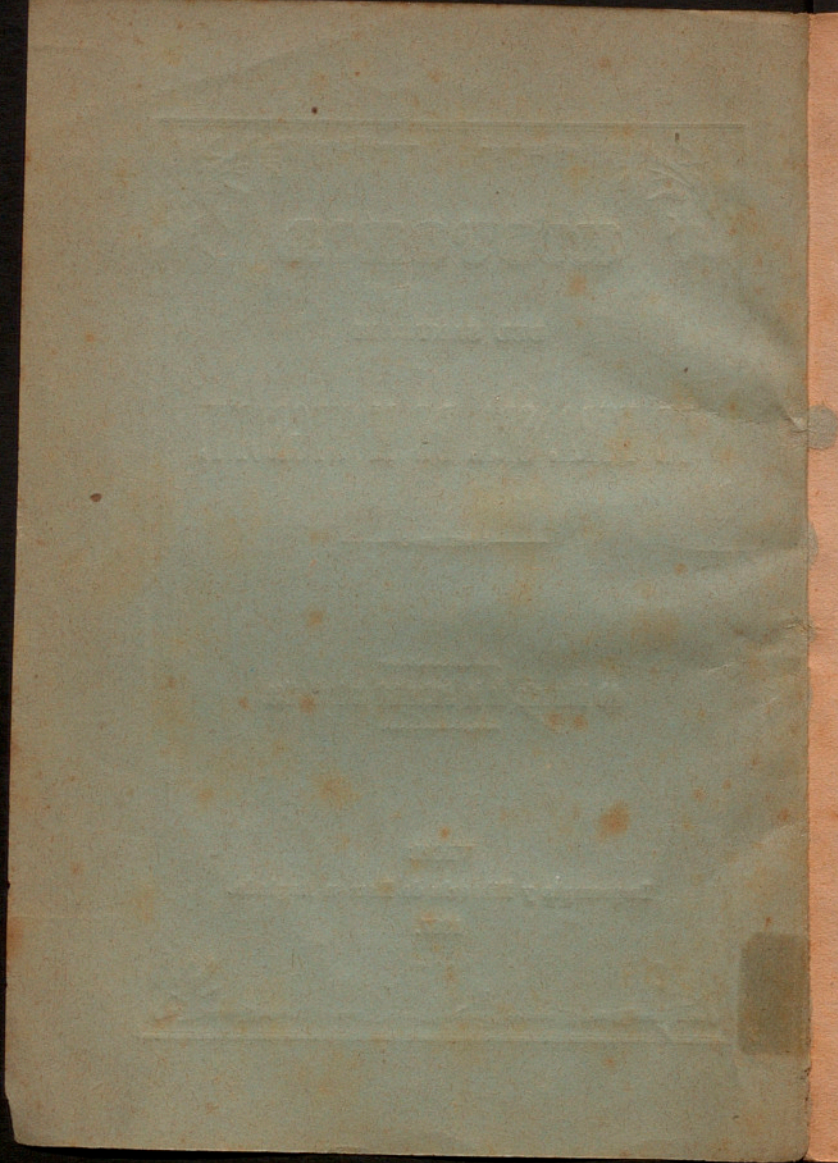
~~~~~  
Ab llicencia de la Autoritat ecclesiástica.  
~~~~~

VICH:

Imprempta y llibrería de Ramon Anglada.

1887.

10447.

HISTORIA

DEL SANTUARI

DE NOSTRA SENYORA DE MONTGRONY,

EN LA PARROQUIA DE GOMBRENY,

ESCRITA PER

JOAN VILALTA Y CAMPRUBÍ,

y revisada en sa part històrica

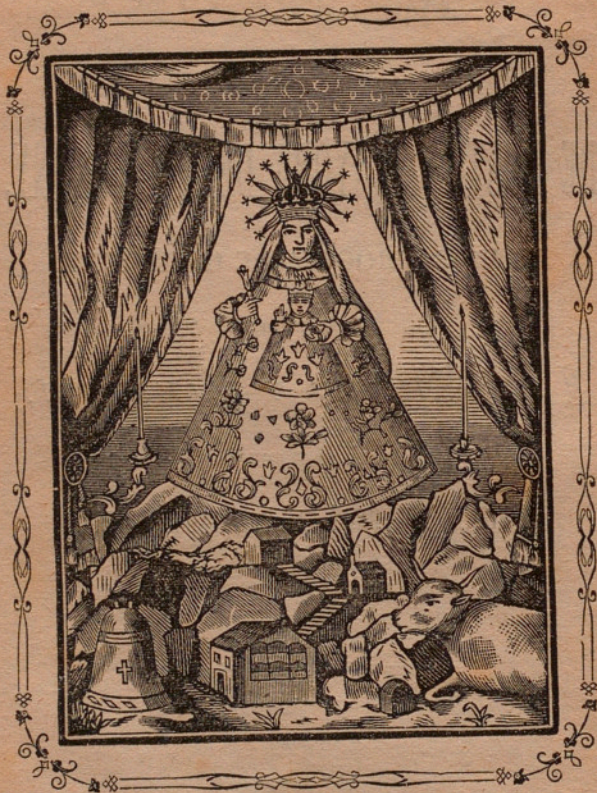
PER LO REVERENT PAU PARASSOLS, PBRE.

VICH:

Imprempta y librería de Ramon Anglada,

1887.

Nostra Senyora de Montgrony.

PRÓLECH.

NAT y batejat per la gracia de Deu en la antiga iglesia parroquial de Sant Pere de Montgrony, no podia menos de sentir desde ma petitesa una gran devoció á la soberana imatge de Maria Santíssima que, situada de temps inmemorial en un greny de esta célebre montanya, reb ab maternal agrado als que van á visitarla, umplintlos de favors y gracias á mida de la fe y bon afecte ab que se postran á sas divinas plantas. Un dels més vius desitxs que m'animaban, era poderla véurer en un trono menos indigne de sa grandesa y atraurer major número de devots, y gracias al zel incansable del actual Sr. Rector, lo Rnt. Joan Ricart, á la decidida y sempre constant cooperació dels vehins de Gombreny y als donatius particulars de alguns devots,

no solament ha pogut restaurarse la capella, sinó que se han fet milloras de consideració, com es la gran escalinata de pedra picada ab sa barana de ferro, en lloch dels perillosos grahons oberts á roca viva; la construcció del altar major de Sant Pere ab una magestuosa y devota imatge de María Santíssima, obra del Sr. Agustí Potellas, y altres dos altars no menos esbelts en los ábsides laterals, un dedicat al gloriós Sant Antoni de Padua y altre al insigne fundador Sant Joan de Mata, del qual no faltan rahons per creurer que fou fill ó almenos visqué algun temps en lo arruïnat castell de Mataplana, com en son lloch se dirá. Las noticias ó datos històrichs los he buscat en el *Jardin de María* del P. Narcís Camós, en las *Mercedes de María* y varios articles documentats de la *Revista Histórica latina* del distingit antiquari Rnt. Parassols, Pbre., en lo arxiu parroquial de Gombreny y en las tradicions populars que m'han semblat més autorizadas. Vulla lo Senyor que est petit treball servesca per aumentar la devoció á la que escullí per Mare sua y nostra.

CAPÍTOL I.

DE LA SITUACIÓ DE MONTGRONY Y SOS NOMS
PRIMITIUS.

EN la alta montanya de Catalunya, en una de las cordilleras dels baixos Pirineus, á quatre horas de distancia de Ripoll, anant á la Pobla de Lillet, está situada la vila de Gombreny, en la vall que ara porta lo seu nom y antiguament era coneguda ab lo de *Litanesa*, y está dividida per la montanya dita *Coll de Marolla* y abans *Eramala*. Al peu mateix de la vila comensa la pujada al santuari de Sant Pere de Montgrony, prop del qual se venera de temps inmemorial una imatge de María Santíssima trobada prodigiosament al comensar lo sigle IX, com més avall se dirá. No están acordes los escriptors al buscar

lo origen etimològich de la paraula *Montgrony*; uns volen que sia formada de *Mont* y *greny* per significar los grenys ó puntas de roca que abundan en la montanya, sobretot en lo lloch anomenat *Las Gabias*, demunt de Pardinella. Altres creuhen que ve de *Mont* y *gruny*, significant la fressa ó gran remor que fa 'l vent al bufar per aquellas singlaras. Altres, en fi, suposan que, trobantse en las més antigas escripturas la paraula llatina *Mocronium*, está formada de las dos paraulas, llatina *Mons* y grega *cronos*, significant montanya del temps (1).

La montanya, coneguda ab lo nom de *Montgrony*, forma com tres cossos, l'un sobre l'altra; en lo primer está la vila de Gombreny; en lo segon la capella de Nostra Senyora y la iglesia de Sant Pere, y lo tercer corona la montanya ab dos serras bastant elevadas y conegudas del päys ab los noms de *Serraborda* y *Plá de Pujals*, dexant entre las dos la petita vall de *Comaarmada*. Segons la tradició, confirmada ab lo que refereix Lluís de la Peña, (2) aquest nom data del temps del Comte l'Arnau, á

qui lo Rey d'Aragó enviá al devant de una partida de caballería ab lo encárrech de reunir la forsa armada de las veguerías de Ripoll, Berga y altras poblacions, y apoderarse de la fortaleza de las Covas de Ribas, que, defensada per las tropas del Rey de Mallorca, impedía 'l pas per anar á ocupar los comtats de Cerdanya y Rosselló. Lo Comte l'Arnau, per complimentar l'orde del Rey, reuní també á sos vassalls de las Baronías de Mataplana y de Tosas en la vall que desde alashoras prengué 'l nom de de *Coma-armada*, y com era home de fe y preveya lo arriscat de la empresa, feu allí mateix un vot de visitar cada any en professó la iglesia de Sant Pere eixint lo Párroco á cantar los Sants Evangelis, costum que efectivament se continuá fins á la supressió de la parroquia.

CAPÍTOL II.

DELS PRIMERS HABITANTS DE MONTGRONY.

SI, com diu l'eminent historiador César Cantú, los noms primitius de cada país,

encara que degenerats y corromputs ab lo temps y cambi de lléngüas, sempre conservan alguna cosa de la arrel primitiva, y per aqueix medi á vegadas se coneixen los primers pobladors de un pãys; los monosílabos *to*, *toy* y *tou*, que se conservan encara per expressar tres llochs diferents de la montanya de Montgrony, podrian ser prova de que foren celtas ó fenicis los que comensaren á habitarla. Aumentan lo valor de esta conjectura la monedas trobadas, la forma cónica de molts dels pichs y las crestas de las rocas de Sant Pere, veredaders Bethels ó Menhirs, los restos de dolmens entre lo Pla de Sant Pere y Monagals, y las pedras en forma de tall y punta que'l vulgo anomena pedras de llamp y que, posadas al cap d'un bastó vert, servian de llansas als celtas. Y per últim la mateixa imatge de la Santíssima Verge que, en opinió de alguns arqueólechs, sembla una copia de la Isis fenicia, ve á confirmar la indicada conjectura, axís com alguns dels noms ab que son conegudas aquellas montanyas son tal vegada indicis de las falsas divinitats que en ellas se ado-

raban. La collada que's troba en lo camí que va de Montgrony á Cerdanya, ¿no conserva encara lo nom de Coll de la Bona? ¿y no era aquesta una de las divinitats alas horas més veneradas? ¡Quántas gracias deuriam donar á la Divina Bondat que, després de haver dissipat tantas supersticions, ha volgut que en aqueixas mateixas montanyas fos visitada y honrada la Mare del Redemptor!

CAPÍTOL III.

ANTIGA FORTALESA DE MONTGRONY.

Es cosa averiguada que'ls primers pobladors de Catalunya se establian tot sovint en punts elevats y casi inaccessibles, ja fos per evitar los perills de inundacions, ja per viurer més segurs y defensarse millor de sos enemichs. Lo Pla de Montgrony debia ser un lloch casi inexpugnable per la dificultat de pujarhi y perque las escarpadas rocas que'l circuheixen podian molt ben servir de muralla ó lloch de defensa: axís es que en aquest Pla, que no

te menos que uns dos mil metros desde Orient á Ponent, se construhí lo *Castrum Mocronium* ó *Magnum Fortalicium* de que fan menció moltas antigas escripturas, y del quals casi ni rastre nos ha quedat: solament en las oberturas de las vehinas rocas se notan senyals de haver estat tapadas ó paredadas; pero lo temps, que tot ho esborra, acaba de fer desapareixer la argamassa, no quedant més que pilots de pedra. La tal fortalesa tenia per la part del Nort una entrada anomenada encara del *Mal pas* per lo perillosa que es: per la part de Monagals tenia la del *Coll del Mancillo*, que per ser molt millor y poderse transitar á caball, sería sens dupte la més concorreguda en particular per los vehins de Monagals, Santou y Las Vilas; per últim hi havia la de la *Vena* ó *Venus*, al mitxdia de Monagals, ahont se observan encara las ruinas d'un portal que serviria de tanca á la fortalesa además de las que's troban al pujant de la Vena, que serian també l'altre portal ó entrada, porque á pochos passos, sobre la petita vall anomenada *Coma dels moros*, se troban també restos d'una torre ó

castell desde'l qual se podia molt bè defen-sarla. Aquesta fortalesa prestaria un important servey durant las invasions dels cartaginesos y romans, havent estat un dels últims punts ahont se contingueren los bagaudas al temps del rey godo Eurico, que acabá ab ells.

En la actualitat lo pas més expedit de pujar al Pla de Montgrony es lo obert á roca viva á la part del mitxdia, ó sia á la part de Gombreny, y sobre aquest pas ha construhit lo actual Sr. Rector la magnífica escala de pedra picada ab sa barana de ferro, mediant la qual pot pujarse sense cap perill á visitar la antiquíssima y novament restaurada capella bizantina de Sant Pere de Montgrony.

CAPÍTOL IV.

PRINCIPI DEL CULTO DE MARÍA SANTÍSSIMA EN MONTGRONY.

TAN aviat com la divina Misericordia, dissipant ab la llum de la fe católica lo fanatisme pagá, enfonsá las falsas divinitats,

y feu coneixer la divinitat de Jesucrist, los habitants de Montgrony sentiren luego una filial devoció á la soberana Mare del Redemptor, y, á imitació dels antichs carmelitas, alsaren una petita capella, en la qual col-locaren la Imatge mateixa que avuy se venera, y allí humils se reunian per oferirli los afectes de son cor y exposarli ab confiança sas necessitats. Y ¡cosa admirable! en lo mateix pla de sobre la font, ahont los cegos gentils havian venerat á Isis y á Venus, y ahont havia existit una escola druídica, allá mateix, per especial providencia de Deu, se honraba á María Santíssima, cridant als seus devots ab lo so de una campana, fabricada al estil de alashoras en forma de mitra, que se conservá sencera fins á la meytat del sigle actual. Tal fou lo orígen del culto de la Reyna Celestial en Montgrony, y axís aná seguint sens interrupció fins que, per just cástich de nostres pecats, los exércits africanos, atravessant l'estret de Gibraltar, se llansaren com plaga de llagostas sobre nostras provincias, apoderantse de ciutats y fortalesas sens trovar resistencia. Los

habitants de Montgrony, esglayats á vista de tant espantosa invasió, abans que tot, tractaren de amagar la preciosa joia de la santa Imatge y, aprofitant un petit esquey de roca en forma de balma, la ficaren dintre juntament ab la campana, cubrint la part de fora ab pedras y una capa de terra per dissimular millor la ocultació y esperar que tornás á eixir per la pobre pàtria lo sol de la tranquilitat.

CAPÍTOL V.

COMENSAMENT DE LA RECONQUISTA.

VENSUTS los espanyols en la memorable batalla del Guadalete en 715, los moros extengueren tan depressa sa cruel dominació sobre tots los punts de la Península, que, en 718, ó sia, tres anys després de sa invasió, ja ocupaban la part alta de Catalunya, logrant ab tan curt espay, lo que havia costat dos centurias als romans y una als godos. No obstant, en mitx de aquell general trastorn que arruná la monarquia goda, no faltaren espanyols de bo-

na casta que, enardits ab lo sant foch de la Religió y de la pàtria, mentres buscaban un refugi en lo més aspre de las montanyas, conspiraban per sacudir la dura esclavitut dels vils sectaris de Mahoma y recobrar la independència y esplendor de la monarquía católica. Y axís com Covadonga en Asturias, axís també Montgrony en Catalunya, alsá lo crit de reconquesta, y en una y altra montanya se tenia més fe en la protecció de María Santíssima que en la forsa de las armas. Tan per lo que assegura Feliu en sos *Anals de Catalunya* com per lo que'ns há tramés la tradició, Montgrony fou un dels punts ahont trobaren los moros més valenta resistencia, y que may per may arribaren á dominar. Tradició per cert molt gloriosa que ve confirmada ab los noms de *Closos*, *Fossar dels moros* y altres que encara se conservan en las faldas de aquesta insigne montanya, y ab las fletxas, mitjas llunas y restos humans que en ellas se han trobat.

CAPÍTOL VI.

VINGUDA DE CÁRLOS MARTEL Y HUCH
DE MATAPLANA.

No era solament Montgrony la que comensaba á tirar contra la morisma: las afileradas montanyas dels Pirineus, Capcir y Conflent eran igualment punts de reunió per los decidits catalans; pero era molt sensible lo tenir que lluytar al mateix temps contra las tropas del traydor Munyos, caballero de Cerdanya, que feya causa comuna ab los moros per no pérdrer sos honors y propietats. Per aquest motiu no eran pochs los catalans que, atravessant los Pirineus, corrian á engroxir las tropas de Cárlos Martel, confiant que ab tan valent capdill podrian més fácilmente arrebasar als infiels de tota la part alta de Catalunya, com efectivamente ho lograren. Pero no durá molt temps la satisfacció, porque dessopte vingué Abderraman ab un ejército poderós, ocupá tota la Cerdanya, vencé en diferentes batallas al traydor Munyos, que se li

havia rebel·lat y deixá altra vegada baix la dura esclavitut totas las poblacions del principat. Aquest contratemps obligá de nou als catalans amichs de la Religió y de la pátria á refugiarse en la montanya, sostenintse fermes en Montgrony y altres punts casi inaccessibles fins que la Divina Providencia enviá al fill de Carlo-Magno, anomenat Lluís lo Pio, al qual se degué la definitiva reconquesta de Catalunya y la fundació del comtat de Barcelona. Y com que convenia també als interessos de la vehina nació la completa pacificació de Catalunya, apenas de ella foren escombrats los moros, se donaren pressa los bons catalans á fortificar los passos dels Pirineus, convertint en verdaderas fortalesas la Rocassa, Caballera, Creixenturri, las Covas de Ribas, Montgrony, la Coma de l'arca, Carol y Espluga. Y no contents encara de aquesta línia de fortalesas, alsaren tres castells, que habitaban y governaban los Barons de Mataplana, tan coneguts en la historia per sos fets memorables en defensa de la Religió y de la pátria. Un de dits castells, construhit al peu de las caudalosas

fonts que formen lo Llobregat, doná origen al poble de Castellá d'en Huch. Altre, situat entremitx de Montgrony y Gombreny, era anomenat Castell de Blancafort, y per rahó de haberlo habitat D.ª Blanca, pubilla de las Baronías de Mataplana, prengué'l nom de Castell de las Damas. L'altre, que estava á una mitja hora al Ponent de Montgrony y quals ruinas existeixen encara al peu de la capella de Sant Joan de Mataplana, era propiament la casa payral dels Barons de Mataplana, coneguts ab lo nom de Huchs ó Hugos, y que per sos memorables fets ocupan un lloch molt distingit en la historia de nostra pátria, ja per son zel per la religió católica com per son amor á la pátria.

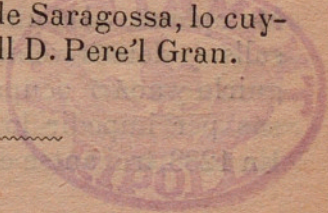
CAPÍTOL VII.

FETS MEMORABLES DELS BARONS DE MATAPLANA.

NOSTRES lectors nos dissimularán que per la gloria que puga redundar á la vila de Gombreny, nos detingam un moment en

ressenyar los principals fets de tan noble familia, copiantlos del historiador Feliu en sos *Anals de Catalunya*. En 986 Huch de Mataplana aná á juntarse á Manresa ab la forsa de nou cents homes demanats per lo Comte Borrell de Barcelona, als quals doná'l titol de *homes de paratge*, que era equivalent al de caballers, y reunint un poderós exércit, llibertaren definidament del poder dels africans á la capital del Principat. En 1086 Huch de Mataplana ab Galcerán de Pinós y lo Comte de Cerdanya netejaren la montanya y terra de Urgell dels heretges que la infestaban. En 1113 Huch de Mataplana acompañá al Comte de Barcelona Berenguer III en la primera conquista de Mallorca, estigué al seu costat en la victoria del Plá de Llobregat, y en las conquistas de Saragossa, Calatayut, Tarassona y Daroca. En 1160, segons diu lo jesuita Olotí P. Marcillo en sa historia *Crisis de Catalunya*, nasqué Sant Joan de Mata, fill de Eufemi de Mata en Falcó de Cerdanya, lloch de la senyoria de Mataplana. En 1200 Giralt de Mataplana, solter, entrá en la religió benedictina en Sant

Cugat del Vallés. En 1212 Huch de Mataplana se contaba entre los valents que xafaren als moros en la insigne batalla de las Navas de Tolosa. En 1218 lo tercer caballero que vestí lo sant hábit de Nostra Senyora de la Mercé, en Barcelona, fou un Huch de Mataplana. En 1230 Huch y Huguet de Mataplana se distingiren per son valor en la conquista de Mallorca, morint lo primer en la reyerta ab deu altres caballers, quals cadávers se conservaban en lo monastir de Santas Creus abans de la sacrílega profanació de 1835. En 1272 Ramon de Huch, Baró de Mataplana, fou demanat per los abats de Ripoll y de Sant Joan las Abadessas per compondrer amigablement certas diferencias que entre'ls dos mediaban, com efectivament ho lográ. En 1276 D. Jaume I, Rey de Aragó, durant lo siti de Valencia, estant en una grave enfermedat, encomaná á Huch de Mataplana, que era bisbe de Saragossa, lo cuydado y tutela de son fill D. Pere'l Gran.

CAPÍTOL VIII.

CONTINUAN LOS FETS MEMORABLES DE LA
FAMILIA DE MATAPLANA.

FINIDA la línea dels Huchs de Mataplana, deixaren á sa filla D.ª Blanca, pubilla y hereva de las Baronías de Mataplana, la qual conservá en lo matrimoni lo nom de Hurch, y á ella y á son fill D. Ramon degueren los gombrenesos la gracia de ser lliures de varios tributs en 1278. En 1281 D. Pere'l Gran, Rey de Aragó, per medi de Huch de Mataplana, Bisbe de Saragossa, demaná al Summo Pontífice la canonisació del insigne canonista catalá Sant Ramon de Penyafort. En 1283 Ramon de Durch, Baró de Mataplana, acompañá al célebre almirant Roger de Lauria en sa expedició á Africa. En 1285 Ramon de Durch, Baró de Mataplana, alsá un sometent de sos vassalls y demás vehins que volgueren seguirlo y aná á ocupar la collada de Panisás per impedir lo pas al rey de Fransa. En 1288, trobantse en Vilafranca del Pana-

dés lo rey d'Aragó, D. Pere'l Gran, detingut de grave malaltía ab perill de la vida, pregá afectuosament al Bisbe de Saragossa Huch de Mataplana, que l'assistís en tan crítica situació suplicantli que no'l mirás com á Rey sinó com á un miserable mortal pròxim á acabar la vida. En 1291, quan per la mort de D. Alfons d'Aragó vingué son germá D. Jaume, rey de Sicilia, á péndrer possessió del regne, fou ungit y coronat en la Catedral de Saragossa per lo citat Bisbe Huch de Mataplana. En 1293, als 16 de Febrer, lo mateix Prelat maná reedificar lo gran temple del Pilar, donant á est fi totas sas rendas. En 1353, als 15 de Juliol, morí lo Comte de Pallars y Baró de Mataplana, tan conegut del vulgo ab lo nom de'l Comte l'Arnau. Aquest pretengué posar de nou sobre Gombreny los tributs y càrregas que havia tret D.ª Blanca, y per la immoralitat de sas costums fou mirat com un esperit infernal, seguintse de aquí las faulas y rondallas que de ell se contan encara en nostres dias, si bè que molt desfiguradas. En 1357, á 1 de Janer, D.ª Elvira de Pallars, muller del citat Comte l'Arnau,

junt ab son fill D. Jaume Roger, hereu del mateix Comte l'Arnau, ohidas las súplicas dels afligits gombrenesos, ratificá ab escriptura pública las exempcions concedidas per sa besavia D.ª Blanca, pubilla de las Baronías de Mataplana. En 1375, als 4 de Abril, lo dit D. Jaume Roger, fill y successor del Comte l'Arnau, vengué á Pere Galcerán de Pinós las Baronías de Mataplana que componian alashoras la vila de Gombreny, Sant Llorens de Campdevánol, Sant Quintí de Puigrodó, part de la parroquia de Puigbó, Aranyonet, Pobla de Lillet, Castellá den Huch y Baronía de Tosas. En 1376, als 23 de Janer, lo Sr. Abat del Monastir de Sant Joan las Abadessas comprá á favor del Monastir per lo preu de vuytanta mil sous barcelonesos al referit D. Pere Galcerán de Pinós la jurisdicció dels castells de Mataplana y de Blancafort, de Gombreny, Sant Llorens, Sant Quintí, part de la parroquia de Puigbó y Aranyonet. Qual jurisdicció durá fins á la publicació del Concordat celebrat en 1851 entre la Santedat de Pio IX y la Reyna Isabel.

CAPÍTOL IX. (*)

UNA GLORIA DE GOMBRENY, SANT JOAN
DE MATA.

EN lo any 1884, en lo antich temple de Sant Pere, ara Santuari de Montgrony, novament reparat, lo Párroco y feligresos de Grombreny inauguráren, en propi altar, lo culto al gloriós fundador de la Orde de la Santíssima Trinitat, Redempció de Catius, Sant Joan de Mata, al qual una tradició, casi perduda per dessidia humana, ha senyalat, sinó com á fill, com á originari de dita parroquia, motivant que los naturàls de ella lo consideren patrici seu. Confirman més ó menos esta tradició quants escriptors se ocupan extensament del Sant y de la Orde per éll fundada. De estos, los uns lo fan francés, nat en Falcó de Provensa, de nobles pares descendents de Catalunya, sens mirar que alashoras la

(*) Eix capítol es compost per lo Rnt. Pau Parassols, Pbre., de las obras del qual son extretas las noticias antigas dels precedents.

Provensa perteneixia als Comtes de Barcelona, soberans de Catalunya; los altres com Boneo Bacho, en los *Anals de la Orde Trinitaria*; lo P. Andrade, jesuita, en la *Vida del Sant*; lo jesuita olotí P. Marcillo, en sa *Crisis de Catalunya*; Feliu de la Peña, *Anals de Catalunya*, y Serra y Postius, en sas *Finezas de los Santos Angeles*, lo fan verament catalá, fill de la familia de Mataplana y nat en Falcó de Cerdanya: finalment, lo P. Caresmar, vistos los documents del arxiu de Mataplana, després Comtes de Pallars, y de altres de Fransa y Espanya, y lo Il·lm. Torres Amat, Bisbe de Astorga, en son Diccionari crítich de escriptors catalans, asseguran que fou catalá, fill dels Barons de Mataplana y nat per casualitat en Falcó de Cerdanya.

Segons los dos últims escriptors crítichs, que están en lo cert com se veurá, pot ab rahó Gombreny, població del Bisbat de Vich, gloriarse de ser la pàtria de tant insigne Sant. Mes com los noms Mata y Mataplana tenen alguna variació, y aixó podria originar algun dupte, sápias que los antichs Barons de Mataplana usaban lo so-

brenom de Mata per de familia, com consta de varis pergamins: *Ego Ugo de Mata, Dominus baroniae de Mataplana*; entre estos un que conté una escriptura del besavi del Sant... *ego Bernardus Ugonis de Mata, ... quod firmamus in Mataplana feta á 4 cal. octobris anno ducae incar.*^s *MCXXV*, en poder de Ramon, sacerdot de Sant Pere de Mongrony (3).

Bernat de Mata, fill de Ugo, baró de Mataplana, al morir en 1125 deixá de sa esposa Estefania sis fills: Ugo, l'hereu; Pere, canonge regular de Sant Joan de las Abadessas; Guillém, en qui comensá la segona branca dels Mataplanas; Pons, que morí sens fills; Bernat y Ramon, morts molt joves (4). Hugo, lo major, tingué á Uguet y Eufemi, bessons, y á Joan, que en 1174 morí ardiaca de Elna. Uguet y Eufemi com bessons portáren lo títol de Baró y casaren ab dos germanas, Blanca y María de Fonollet, fillas del Vescomte de Carnet y de Illa, en 1158. Eufemi, al que, per equivocació, lo ll-llm. Torres anomena Eufreni, tingué de sa esposa María de Fonollet un fill, que fou Sant Joan de Mata.

A primers de Juny de 1160, Eufemi de Mata, visitant unas possessions que tenian en Falcó de Cerdanya, dadas en feudo á son pare per D. Ramon Berenguer IV, per haverlo ajudat en la expedició á la Provensa contra los Baucis, caygué malalt, y María, deixant la tranquila habitació del Castell de Mataplana, se posá en camí per assistirlo. Mes, com la travessia era llarga y áspera, y élla se trobaba en lo nové mes del seu embarás, la piadosa senyora visitá de pas á la Verge Santíssima de Montgrony, demanantli ab fervor la salut de son marit y oferintli lo fruyt que portaba en sas entranyas, per lo qual temia en son viatge. Fou tant poderosa la sua oració, que se li aparegué María Santíssima entre resplandors, y li digué: *No té-mias; porque parirás un fill, que será Sant y redemptor de cristians catius, y pare de molts fills que se emplearán en eix ministeri ab gran profit de las ánimas* (5). Plena de goig ab tal visió y anunci, ab felis viatge arribá María á Falcó de Cerdanya, ahont, convaleixent Eufemi, élla, en lo dia 23 de Juny de dit 1160, doná

á llum á un fill, que fou batejat per son oncle Joan, ardiaca de Elna, ab lo nom també de Joan.

Convalescuts lo pare y la mare del sant Noy, retornáren á son Castell de Mataplana, ahont fou criat y santament educat fins á la edat de sis anys, en la que, habent lo rey Alfons II de Aragó, y I de Catalunya, donat á Eufemi un empleo vitalici en la Provensa, passá á establirse en Falcó de la mateixa ab sa familia. Lo tenir lo mateix nom lo poble de Cerdanya, ahont lo Sant nasqué, y lo de Provenza, ahont passaren á viurer sos pares essent petit, originá lo ferlo fill de Provensa y francés, quan ni era provensal de naixement, ni la Provensa era encara dels Reys de Fransa (6).

Al ser lo Sant un poch més gran, fou enviat á Aix á estudiar humanas lletras y aprendrer los exèrcicis de cavaller, en los que mostrá son gran talent, admirant sobretot per sas heróicas virtuts. Acabats dits estudis y retornat ab sos pares, desitjós de imitar á Santa María Magdalena, la devoció á la qual habia mamat ab la llet en Mataplana (7), marxá secretament á la

áspra montanya de las Pomas prop Marsella, y durant un any feu rigorosa penitencia en una cova vehina á la Santa, venent las tentacions del infernal enemich. Passá després á París per inspiració divina, y habentli desvanescut sos temors lo Senyor dihentli per una imatge de un Sant Cristo, en la iglesia de Sant Víctor de Canonges regulars agustinians de dita ciutat: *Estudia, fill meu, la sabiduría, y alegrás lo meu cor* (8); se dedicá ab tal ardor al estudi de la Teología en aquella célebre Universitat, que, habent ja compost algunas sábias obras, per vot general li foren dats lo grau y borla de doctor (9). Al ordenarse de Prebere per obediencia, quan lo Bisbe de París, posantli las mans sobre lo cap, digué *Reb lo Esperit Sant*, ab admiració dels circumstants fou vista una com flama de foch en la cara del Sant, que pujá sobre son cap com un globo, y se torná com una columna lluminosa. Celebrant sa primera Missa en la capella del Palau del Bisbe, assistinhi lo Prelat, los Abats de Sant Víctor y de Santa Genoveva, ab lo canceller y molts doctors de la Universi-

tat, al elevar la Hostia aparegué en lo ayre un ángel vestit ab hábit y escapulari blanch, y en aquest sobre lo pit una creu de vermell y blau color, tenint creuhats los brassos y posadas las mans sobre dos catus, cristiá lo un y lo altre moro ó infiel. Ab esta visió, que los demás no comprengueren fins que per obediencia ho declaró lo Sant, Deu li manifestá que lo destinaba per fundador de una Orde religiosa que redimís als cristians esclaus dels moros, ab las limosnas dels fiels, y ab sa predicació redimís als mahometans de la esclavitud del error. Per assegurar-se més de la voluntat divina, se retirá lo Sant al desert de Brodelia, Bisbat de Meaux, vivint allí ab Sant Félix de Valois y ab alguns que, atrets per la santedat dels dos, se hi agregaren, fins que la aparició repetida de un cervo blanch, ab una creu blava y vermella entre las banyas, los determiná á anar á Roma per lograr del Papa la aprobació de la nova Orde.

Informat Inocenci III, per las cartas dels Bisbes de París y de Meaux y del Abat de Sant Víctor, de la santedat de Joan y de

Félix, dels prodigis ocorreguts, y dels deïxebles que contaban, molts de élls doctors de la Sorbona, rebé als dos molt bè, hostatjantlos en son Palau; y ohida sa petició, com celebrant éll la Missa en lo dia 28 de Janer de 1198 hagués tingut la visió del àngel, com en la primera Missa del Sant en París, en lo immediat 2 de Febrer expedí la Butlla de fundació, y ab sas mans vestí als dos lo hábit y escapulari blanch, ab la creu dels dos colors, manant que se anomenés Orde de la Santíssima Trinitat (10), y formada després la seva Regla, la aprobá ab Butlla en 17 de Desembre del mateix any. Nombrá á Joan General de la nova Orde y li doná per convent en Roma la casa é iglesia de Sant Tomás *in Formis*.

Comensá prompte lo Sant lo cárrech de redimir catius, enviant dos religiosos al Marroch, y passant éll á Tunez, ahont fou maltractat y deixat per mort, cubert de sanch, per los moros, los quals, al embarcarse lo Sant ab cent vint rescatats, robaren las velas y remos del barco; mes éll, penjanthi sa capa, y alsant ab sas mans lo

Sant Cristó, lográ vent que en poch temps los conduhí al port de Ostia, arribant ab élls á Roma. Predicá de órde dels Papas ab gran fruyt als Valdenses de Italia, fou enviat per lo mateix com legat seu á Dalmácia, presidint allí en 1199 lo Concili de Dioclea, reposant en aquell päys la verdadera disciplina de la Iglesia; per lo que, al tornar, Inocenci III lo nombrá Cardenal y Bisbe de Ostia, dignitats que rehusá lo Sant, fent veurer al Papa que se oposaban al destino que'l cel li tenia senyalat.

Vingué després á Espanya y fundá convents en Puente la Reyna, Búrgos, Toledo y Segovia; y arribant á sa amada Catalunya, fundá en 1203 lo de Avinyaný, prop de Serós, del que nombrá primer ministre (11); lo de Lleyda en 1204, en lo que se hospedaren los Patriarcas Sant Domingo y Sant Francesch; en 1206 lo de Anglesola, y en 1209 lo de Piera (12). Passá de Catalunya á Valencia á fer algunas redempcions, y en una de eixas, faltantli diners per rescatar doscents set catius, la Santíssima Verge los hi doná mentres celebraba la Missa (13).

Visitada sa casa payral de Mataplana, y fetas varias fundacions en Fransa, torná á Roma, ahont, extenuat ab las fatigas de viatges, predicació y penitencias, ple de virtuts y mérits, y adornat ab los dons de miracles y profecía, quan lo Papa lo nombraba teólech seu per lo Concili general Lateranense IV, morí santament en 21 de Desembre de 1213, als cinquanta tres anys y mitx menos dos dias de edat (14). Lo seu cos col-localat en sepulcre de márbre en la iglesia de son Convent, devant del Papa y Cardenals, en la segona meytat del sigle XVII fou trasladat á Madrit.

CAPÍTOL X.

ANTIGUITAT DE SANT PERE DE MONTGRONY.

No está prou aclarit entre los historiadors en quin any fou construhida aquesta antiquíssima capella. Alguns pretenen que 's construhí á principis de la quinta centuria ab ocasió de la vinguda ó invasió dels pobles del Nort, coneguts ab los noms de Vándalos, Suecos, Godos, etc., que obli-

garia als pobles catalans á refugiarse en las montanyas. No obstant la opinió més volguda es la de que se edificá en lo sigle octau, perque quan fou trobada la imatge de Nostra Senyora, que era l'any 804, ja existia la iglesia de Sant Pere de Montgrony, y se sab que trenta anys més endavant, ço es, en 834, va ser consagrada per Sissebuto, Bisbe d'Urgell, perque en Vich, á causa de la ocupació dels moros, no hi havia Bisbe. Es aquesta iglesia de Sant Pere una preciosa obra del principi del estil bizantí-romá ó llatí, de pedra tallada sens adornos ni per fora ni per dintre, arrancant de sas fortas parets la volta de canó seguida sens columnas ni cornisa ni línea alguna que marqui la arrancada de la volta. Té tres ábsides que forman la creu llatina. La de la part del evangeli fou destruhida en 1668, quedant solament uns tres palms de paret. Son paviment era de fusta com ho eran antiguament los de totas las iglesias de päyssos frets, y ho son encara moltas de ellas. Tenia dos altars: lo menor, dedicat á Santa Magdalena, era un tríptich plá ab taulas de fusta y preciosas pinturas

del sigle XIV. Lo major havia estat costejat per lo Rnt. Rector Bartomeu Bertran, y fet en Olot per lo fuster Pere Arnau en 1583. La imatge del apóstol Sant Pere, assentat en la cadira pontifical, fou executada per Lluís Cortasana, escultor de Ripoll. En los cossos laterals hi havia magníficament pintats los fets principals del Príncep dels apóstols, y en quadros separats lo martiri del Sant y la cayguda de Simon Mago. Hi havia dos portas en las quals estaban pintats los dos apóstols Sant Pere y Sant Pau, y la una de ellas donaba entrada á una petita sagristia al derrera del mateix altar major, en la qual se custodiaban los sagrats ornamentals. La porta de entrada de la iglesia es en lo costat de la epístola, y está des-sota un atri de tres voltas que sens dupte sería lo anomenat *atri dels penitents* ó *penitenciaría*, y es tradició que en temps de la invasió sarracena eran molts los catecúmenos que acudian allí á instruhirse en los sagrats misteris de nostra santa religió y rébrer lo sant baptisme. Servia també de fossar per los párrocos y personas de distinció; puig los demás se enterraban

á la part de Orient, al peu de la mateixa iglesia. Tenia també la iglesia de Sant Pere son campanar ab dos famosas campanas que desgraciadament se perderen en la guerra dels set anys, sent trencadas lo dia 11 de Juny de 1838 y fosas després per materials de guerra.

CAPÍTOL XI.

ES TROBADA LA IMATGE DE NOSTRA SENYORA
DE MONTGRONY.

B las guerras y trastorns ocasionats per la invasió africana no té res de extrany que en la montanya de Montgrony s'arribés á pérdrer la memoria del lloch ahont estava amagada la imatge de María Santísima, no obstant de que era molt viva la devoció y confiansa dels que en aquell punt habian buscat lo refugi contra dels moros duenyos de tota la part baixa de Catalunya. Per aixó la Divina Providencia disposá que en 804 dos toros de una casa de camp que hi havia molt aprop, segons indicis, del Mas Camps, descubriessen aquell riquís-

sim tresor. Succehí, donchs, que un dia, després de haberse abeurat en la font, comensaren á esgarrapar sobre l'herba d'una margenada del peu de la font ab tanta porfía, que tot plegat feren cáurer una paret de pedra que l'herba y verdissas tenian amagada. Acudiren corrent los pastors; pero quedaren pasmats al reparar que las pedras caygudas cubrian un amagatall, dintre del qual estava una imatge de María Santíssima. No atrevintse á tocarla, corregueren á donarne part á sos amos y aquestos al Rnt. Salomó, sacerdot que administraba la iglesia de Sant Pere, y posantho aquest desseguida en coneixement de Chintilla ó Quintilla y de Castellar ó Castelá, baixaren junts á la font per cerciorarse del succés y trobaren realment una hermosa imatge de María Santíssima ab son Fill Diví en la falda y al costat una campana. Plens de goig ab tan inesperada ventura, al moment la trasladaren ab tot respecte y devoció á la iglesia de Sant Pere, creyent piadosament que allí sería més venerada: pero al matí següent la trobaren fora de la iglesia en una balma que hi ha-

bia en mitg del single, prodigi que se repetí al volerla col·locar altra vegada en dita iglesia, y ab lo qual donava á coneixer que volia ser venerada en aquell mateix lloch. Tal es la historia de la invenció de la imatge de Maria Santíssima de Montgrony, segons la refereix Parassols en sas «Mercés de Maria» extreta de un pergami del sigle XI y de un Manual de notas de Montgrony conservat en lo arxiu del Monastir de Sant Joan las Abadessas. Es de notar aquí la equivocació dels PP. Camós y Torrentó que, fiats de una tradició infundada y de la inscripció que hi ha sobre la Font, suposaren que'ls baquers ó pastors que trobaren la Imatge eran dependents de Galcerán de Pinós, Comte de Mataplana, y que fou portada á la iglesia ó capella del Castell fins que, á vista de la miraculosa desaparició, lo citat Comte edificá una capella en lo lloch ahont avuy se venera. Pero com Galcerán de Pinós no fou Comte sino Baró, ni possehí las Baronías de Mataplana fins á l'any 1375, com en altre lloch se ha dit, es ben clar que no fou ell sinó Castellá qui tingué la ditxa de presenciar,

junt ab lo sacerdot Salomó, la invenció de la santa Imatge, axís com fou ell qui doná nom á la parroquia de Castellá den Huch, vehina de Gombreny, com observa Parassols.

CAPÍTOL XII.

DE LA DEVOTA Y RARA CAPELLA DE NOSTRA
SENYORA DE MONTGRONY Y DE LA IMATGE
DE MARÍA SANTÍSSIMA.

ENCARA que hi haja alguna discordancia entre los escriptors Camós, Torrentó y Parassols respecte al descubriment de la santa imatge de María Santíssima, no obstant tots están conformes en que foren dos toros los que feren caurer la paret que la tapaba: que al baixarhi lo citat sacerdot Salomó acompanyat del senyor del Castell trobaren la campana al peu de la imatge: y que á vista del prodigi de tornarsen al mitx de la roca, resolgueren ferli allá mateix la capella tal com es avuy dia. Se hi puja ab una escala que abans tenia tres giradas ab 135 grahons, so es, 62 fins á la

capella y 73 fins al cim de la roca, ahont comensa lo Pla indicat de Sant Pere. Las dos capellas, so es, la de la Mare de Deu, que está al mitx de la penya, y la de Sant Pere, que está en lo Pla superior, foren consagradas en una mateixa diada per Sisebuto, Bisbe de Urgell.

La imatge de María Santíssima es de fusta, tenint dos palms tres quarts de alçada y va cubierta com casi todas las otras, de un vestit en forma de campana. Está asentada en una cadira y sos brassos están com si volguessen sostenir á son Santíssim Fill, també assentat sobre sa falda, pero sens tocarlo. Sa túnica es de un color fosch llistat: lo manto blau sembrat de creuhetas llisas y altres dibuixos negres y colorats: cubreix son cap una especie de toca blanca que per las espatllas baixa á unir-se en forma de peplus romá. La cara del Infant Jesús es morena com la de sa Divina Mare: va cubert ab una túnica verda: sa ma esquerra está en actitud de sostenir algun objecte que es probable sería lo mon, sobre 'l qual dona la benedicció ab la dreta. La corona imperial ab raigs y estrellas

que li posan, oculta la altra antiga dentallada que forma son principal adorno. Tots los detalls fan créurer que es una de las més antigas imatges veneradas en Catalunya, y no sería un despropòsit lo suposar que data dels primers temps del cristianisme.

CAPÍTOL XIII.

MONTGRONY ES COM LA COVADONGA
CATALANA.

Es opinió molt probable que durant la invasió moruna, fou Montgrony un dels punts ahont ab major seguretat se refugiaban los cristians perseguits, los quals plens de confiansa en la Reyna del Cel, y aprofitantse al mateix temps de las condicions estratéegicas de aquellas cingleras, la convertiren en verdadera fortaleza que jamay pogueren dominar las tropas africanas. Es tradició constant que en las Covas de Ribas comensaba la línea de defensa, desde ahont se emprengué la reconquista de nostra amada pátria; y los noms de *closos* y

fossar dels moros, que encara avuy dia's conservan en la part baixa de la montanya, no sols comproban aquest fet històrich, sinó també las grans derrotas que allí sufrí la mitja lluna. Pot, donchs, ser considerada aquesta privilegiada montanya com la Covadonga de Catalunya, y es aquest un dels principals motius per anar á visitar á aquella memorable Imatge que, amagada alashoras dintre'l forat d'una roca, infundía forsa y ardiment á aquells oprimits cristians. Si es aquest fet històrich una de las páginas més gloriosas de Montgrony, no ho es menos lo de haber sigut també lloch de refugi dels monjos benedictins, com ho prova la paraula *Monagals*, ab la qual se designa'l lloch ahont vivian en comunitat quan en companyia de son abat Daguino baixaren á ocupar lo Monastir de Ripoll construhit per la pietat de Wifredo, Comte de Barcelona. Y com si la Divina Mare de Montgrony que, á no tardar, volia ser descuberta y venerada en aquesta montanya se complagués en atráuer sos devots, desde aquella época existiren ermitans que se anaren succehint fins

al any 1695 en que, quedant suprimida la parroquial iglesia de Sant Pere, baixá lo Párroco á viurer en la vila de Gombreny. No obstant, los Prelats han tingut la mira de provehir de un sacerdot á dita iglesia, ja per tenirla més guardada, ja perque los vehins y devots que pujan á visitar la santa Imatge pujan ohir missa y ser assistits en sas necessitats espirituals.

CAPÍTOL XIV.

OBRAS QUE S' HAN FET EN MONTGRONY.

DURANT los vuytcents quaranta sis anys transcorreguts desde la troba de la venerable Imatge fins á 1650, no consta que se hajan fet obras en lo santuari. Pero en lo any citat lo Rnt. Francesch Capdevila, Rector de Sant Pere de Montgrony, ab la cooperació de sos parroquians allargá y aixamplá la capella de la Mare de Deu per la part de la entrada, y feu lo petit cor que avuy existeix, en quals obras se consumiren dos anys perque tingué que trencarse molta roca á pich d'escoda á fi de no fer

malbé la primitiva capelleta, que ab tanta veneració tractava de conservar. En 1658 se col·locá lo altar que actualment hi ha ab los misteris que l'adornan del naixement de Nostre Senyor Jesucrist, adoració dels Pastors y dels sants Reys. En 1666 se fabricá lo campanaret d'espadanya y s'hi col·locaren dos campanas, una que pagá lo Rnt. Anton Bataller y l'altra que's trobá junt ab la santa imatge de Nostra Senyora. Aquesta, segons recordan los que la habian sentida tocar, tenia un só esquerdat, se tocaba per fer fugir los temporals, per qual motiu era tinguda en gran estima, sent coneguda de tot lo vehinat ab lo nom de *campana de la Mare de Deu*. Y no es de admirar, perque era segurament una de las primitivas que anomenaban *nolas*; y es fama que havia ja servit per lo petit oratori construït prop de la font abans de la invasió dels moros. Al cap de catorze cents anys d'haber servit per cridar als devots de María Santíssima á reunir-se en sa humil capella per fer oració en las tribulacions ó donarli gracias per los favors que 'ls havia alcansat, fou venuda en 1863 per

un ermitá inconsiderat, no quedantnos ara més que la memoria de tan preciosa joya y lo sentiment de haberla perduda per sempre. ¡Qué podrán dir los devots que pujan á visitar á la Verge de Montgrony al saber que per culpa d'un ermitá ha deixat de existir la antiquíssima campana trobada al costat de la santa Imatge y per tants sigles conservada en la capella!...

Per tancar lo reduhit presbiteri de la capella hi ha un reixat de ferro de uns setze palms de altura, portant al mitx una inscripció castellana que diu: «Jesús, muy malamente haria, cualquiera que aquí passare que por descuido dejare de decir: *Ave María, sin pecado concebida.*» Dit reixat lo fabricaren Joan Amils, ferrer de Gombreny y Eudalt Amils, fadrí ferrer, en 1702, essent Rector Eudalt Serradell, Pbre.

En una escriptura pública de 27 Desembre de 1776, en poder de Anton Illa, notari de Ripoll, consta que lo Rnt. Roch García, Rector de Gombreny, habia emprés una obra de gran importancia que debia executar Benet Cassanyas, mestre

d'obras de Ripoll, que consistia en construhir al nivell de la capella una iglesia capás sostinguda per medi d'unas grans arcadas de pedra picada, haventhi ja empleat mil lliuras. Pero havent suferit una forta persecució, se vegé obligat á deixar la parroquia, y en 1777 passá de Rector á Balsareny, ahont deixá perpétua memoria de son desprendiment, construhint á sas expensas la casa rectoral y lo pont del Llobregat, que li costá mes de deu mil lliuras.

En 1856, lo Rnt. Ramon Paret, Pbre., natural de Gombreny y molt devot de María Santíssima de Montgrony, al objecte de exténdrer sa devoció y donar un poch més de importancia al Santuari, ab llicencia del Il·lm. Sr. Bisbe D. Anton Palau y Térrens, presentá una lámína que representaba la imatge de María Santíssima, ab la campana y la vista de la ermita, de la penya, escala, un bou y la Iglesia de Sant Pere. Pero com en las obras del servey de Deu no sol faltar may la contradicció, també la experimentá aquest bon Sacerdot, y á semblansa de D. Roch García, hagué de desistir de sos projectes (15).

CAPÍTOL XV.

CULTO DE MARÍA SANTÍSSIMA.

PER la divina Misericordia está molt arrelada la devoció á María Santíssima de Montgrony en totas las poblacions vehinas del Santuari, las quals tenen dia senyalat per visitarla en professó, y en tot temps del any no faltan romeus que venen de llunyas terras á oferirli lo present de sas oracions y demanarli remey en sas necessitats. De Ripoll, de las Planas de Vich y Olot, de las Valls de Ribas, Camprodon y Andorra, de las dos Cerdanyas, espanyola y francesa, concorren á Montgrony gran número de devots, especialmente en temps de estiu, sobretot en lo dia de la festa major, que es als 8 de Setembre, com en la major part dels Santuaris de María Santíssima. En aquest dia se celebra la Missa matinal á punta del sol; á las deu lo Sr. Rector de Gombreny canta lo Ofici, assistinhi lo Sr. Alcalde y gran número de vehins. A las tres de la tarde, resat lo Sant

Rosari, se comensa la Novena, continuant-la los demás dias en la iglesia Parroquial. A més, lo poble de Gombreny de temps inmemorial puja á visitar al Santuari lo dia de la Ascensió de Nostre Senyor Jesucrist, trobantse ja noticia de tan lloable costum en lo any 1641. En 1686 lo Il·lm. D. Anton Pasqual, Bisbe de Vich, doná'l decret de que no pogués ferse la oferta fins que la professó hagués tornat, y axís se practicaba fins al 1820.

Lo magnífich Ajuntament de Gombreny, també de temps inmemorial, en un dels dias del mes de Maig, puja á Montgrony, ahont lo Sr. Rector celebra un Ofici que's diu *del comú*, perque se ofereix á Deu á fi de alcansar de sa infinita bondat per la intercessió de la Mare Santíssima lo benestar y prosperitat de tot lo districte municipal: pero en 1880, de acort ab lo Sr. Rector y vehins de Gombreny, se fixá lo últim dia del mes per ser dedicat á María Santíssima ab lo títol de Reyna de tots los sants y Mare del amor hermós, y no solament hi assisteix lo Ajuntament sinó la major part dels vehins que clouhen ab tan devota

romería los exercicis del Mes de Maig.

Lo 11 de Juny, dedicat al apóstol Sant Bernabé, van á visitarla lo Sr. Rector y feligresos de Sant Llorens de Campdevánol. Als 11 de Juliol practican igual ceremonia los de Castellá den Huch, reunintse al efecte en la iglesia Parroquial y seguint en professó fins á la capella de Sant Joan de Cornudell; allá deixan los sagrats ornamentals per causa de la gran distancia que hi ha, fins que tornan del Santuari.

Per sostenir lo culto de María Santíssima abans bastaba lo Párroco de Sant Pere: pero desde que fou suprimida la parroquia per los anys de 1650, ha estat precis destinar un sacerdot que ab dependencia del Párroco de Gombreny cuyde de tot lo que pertany á la capella y celebre en ella lo sant sacrifici per consol y profit espiritual dels devots. Fins al any 1830 sols vivia allá desde Santa Creu de Maig fins á últims de Setembre: mes desde alashoras, seguint lo disposat per lo Il-lm. Bisbe, D. Pau de Jesús de Corcuera, no se separa en tot l'any del Santuari, y té en la hospedería una decent habitació destinada per ell.

CAPÍTOL XVI.

LA FONT DE LA MARE DE DEU.

UN poch avall del lloch ahont es venerada la santa Imatge, se troba la font dita de la Mare de Deu, ja per sa proximitat á la capella, ja perque, segons se creu, al costat de la mateixa font existia la primitiva capella abans de la invasió dels moros. Aixó fa que la fe senzilla, acompanyada de la confiança en la Reyna Celestial, ha trobat no pocas vegadas remey en l'aygua que de ella raja. Entre los efectes maravellosos que á ella se atribuheixen y que ha confirmat la experiencia, es un dels principals lo de donar llet abundant á las mares que no la tenen ó la tenen escassa per alimentar á sos fillets, y es tan fundada eixa piadosa creencia que, segons refereix lo P. Camós y es constant tradició en aquella comarca, la divina justicia castigá visiblement á un infelís anomenat Planas que treya mofa de ella, durantli lo cástich fins que penedit y avergonyit de son pecat pro-

meté una ofrena á María Santíssima de Montgrony y anarla á visitar á peu descals. En vista de aquest prodigi, los obrers se resolgueren á edificar una capelleta en la mateixa font y esculpir en la pedra per ahont ix l'aygua una imatge de María Santíssima y de la campana ab ella trobada. Més tart tractaren de tancarla ab un reixat de ferro, ab la bona intenció de evitar abusos; pero, apenas fou tancat lo reixat, comensá á mimvar l'aygua fins al punt de quedar casi seca, y, veyent axó, arrancaren lo pany, deixantlo obert, y l'aygua torná á rajar com abans, continuant axís fins al dia present. També se congría en la mateixa font una especie de molsa que las mares aplican als fillets que pateixen hernias ó trencaduras, trobant molt sovint lo esperat remey. Igualment se contan maravellosos efectes de un com betum blanch, que deixa l'aygua en las parets de la font, axís com de l'aygua que destila d'una esquerdada de roca de la escala que puja al chor de la capella, que es molt apropiada per mal d'ulls. Ab semblants favors se complau la Mare de Misericordia en pre-

miar la fe viva y la devoció verdadera dels que humilment la reclaman, donantlos á coneixer al mateix temps ab quanta rahó la santa Iglesia la anomena refugi dels pecadors, salut dels malalts, vida, dulsura y esperansa nostra.

CAPÍTOL XVII.

NOTICIA DE ALTRES CAPELLAS DE LA MONTANYA DE MONTGRONY.

LA més antiga de las capellas que santificaren aquesta montanya y de la qual no ha quedat vestigi, era la de Sant Vicens de Casamira, la qual, per lo que pot col·legirse dels restos humans que conruant la terra se troban, estaria edificada sobre un serradet que hi ha á un tirat de pedra al mitxdia de la casa. Es probable que fou arrasada per los moros quan forcejaban per apoderarse de la fortalesa de Montgrony.

Tampoch pot assenyalar-se ab certesa lo sitial de la iglesia dels monjos de Monagals; es regular que seria prop del gran

casal que la tradició diu que era convent; alguns diuen haverhi trobat una pica de pedra que podia haber estat la de l'aygua beneyta; jo hi he vist una gran pedra quadrada semblant á las dels retaules de las iglesias antigas. Pero com aquellas terras eran comunals, no han faltat mans que, per aprofitarlas per lo conreu, han arrancat fins los fonaments.

A molt poca distancia de la capella de Sant Martí de Puigbó y á la part de sol ixent, se troban las ruinas de una iglesia bizantina ab algunas figuras de pedra; mes, no se sab á quin Sant estaria dedicada ni en quina época fou destruhida.

La casa de Marolla conserva la imatge de un Sant Cristo ab los brassos trencats, trobada molt prop de la mateixa casa y al peu mateix d'una roca que sembla un castell, ahont hi habia la capella de Sant Sereni, de la qual fins los restos acaban de desapareixer.

La primitiva iglesia de Santa Magdalena de Gombreny, tenia la figura d'una creu bizantina ab tres altars, lo major dedicat á la Santa, y los altres dos á Sant Sebastiá y

á Sant Jaume; hi cabian poch més de dos-centas personas; se pot conjecturar que ja existia en lo sigle XIII, perque, en una escriptura pública de 1278, D.ª Blanca, Baronesa de Mataplana, ja dona 'l nom de vila á Gonzem, ara Gombreny. No obstant, altres sostenen que fou edificada en lo sigle XIV (16).

La iglesia de Sant Miquel es á poca distancia de la collada de Marolla; dalt d'un serradet que hi há prop del camí ramader se troban sos restos; jo també hi habia vist una pedra picada semblant á las dels antics retaules.

La iglesia ó capella de Sant Joan de Mataplana, que per la gracia de Deu encara existeix, fou edificada en lo sigle XIII per D.ª Blanca de Urgell. Mentres existiren los Barons era sufragánea de Sant Pere de Mongrony.

La capella de Santa Magdalena de Solan Llloch, es obra de la centuria dotze.

La actual iglesia parroquial de Santa Magdalena de Gombreny, es obra del sigle passat y deguda al zel del Rector Grau y Devesa, lo qual, veyent que sos estimats

feligresos no podian cábrer en la iglesia, y sabent que ja noranta anys enrera se habia tractat de engrandirla, no perdia ocasió ni diligencia per empéndrer obra tant necessaria al poble y tant del agrado de Deu, y axis es que, als 22 de Desembre de 1718, aprofitant la bona disposició que en lo ánimo dels gombrenesos habia produhit la Missió donada per los PP. Franciscans de Escornalbou, lo P. Francesch Pinell, de acort y á instancias del citat Sr. Rector, pujá á la trona per animar al poble á trepitjar los obstacles que impedian lo comensament del sant edifici; sas paraulas foren atesas, y després de mediar varias reuniones, se comensaren los treballs á 25 de Abril de 1724, dirigits per los germans Morató, mestres d'obras de Vich, y als deu anys, ó sia en 1734, quedá terminada. No tardaren en ferse los altars. Lo de Sant Isidro fou fet en 1731; lo del Sant Cristo, en 1735; los de Sant Jaume y Sant Sebastiá, en 1744. Lo cementiri se construí en 1736 y las campanas en 1738. Per últim, se feu lo altar major ab sas altas y hermosas imatges, que treballá lo escultor Real,

de Vich, y posteriorment, en 1784, fou daurat (17).

Durant lo govern del citat Párroco Grau y Davesa, fou edificada la capella de Sant Miquel de Puigbó en 1737.

CAPÍTOL XVIII.

DE LAS ÚLTIMAS OBRAS DE MONTGRONY Y SA
INAUGURACIÓ PER LO EXCM. Y RVM.
SR. BISBE MORGADES.

MIL y vuytanta dos anys han transcorregut desde que'l cel nos descubrí la miraculosa Imatge de María, que ab lo títol de Montgrony ha volgut per tantas generacions ser invocada. Agraciats los seus devots en tot temps y de mil maneras per tan excelsa Protectora, han desitjat sempre demostrarli ab esplendorós culto lo seu agraphiment; no obstant, sos desitxs no s'han vist jamay complerts, per no permétreho lo molt reduhit espay de la única capella en que, com temple seu, podia nostra divina Mare rebre de sos fills tals homenatges.

Desitjosa la Verge Santíssima de contentar fins en axó als que ab fe pura y devoció ardorosa la serveixen, inspirá en 1880 á alguns de aquestos lo pensament de demanar al Sr. Bisbe, que ho era alashoras de esta diócessis de Vich, lo Il-lm. y Rvm. Dr. D. Pere Colomer y Mestres, se dignés concedir la autorisació competent per habilitar per iglesia de Nostra Senyora de Montgrony l' antich y casi abandonat temple bizantí de Sant Pere, primitiva parroquial del poble de Gombreny, lo que prompte fou concedit per dit Il-lm. Sr. Bisbe, al mateix temps que de fer en ell tot quant fos necessari per la sua restauració y hermosura, persuadit de que de dita concessió ne habia de reportar major honra Aquella que se las mereix totas de tots los mortals. La noticia d'aquesta concessió alegrá sobremanera als habitants de la esmentada parroquia de Gombreny y sas vehinas, com igualment als de la extensa comarca francesa y espanyola; segons clarament ho han demostrat ab la cooperació al cost de quantas obras se han fet per dit objecte.

La primera de aquestas fou la nova escala que, desde la capella fins dalt la penya, se construhí en 1881; obra per cert de gran import per los 128 palms que té de extensió y per los setanta y més quintars de ferro que s'emplearen per la construcció de sa forta barana y'l magnífich portal que hi ha en mitx de ella, en qual punt s'hi veu prop la penya un petit jardí que hermo-seja lo replá espayós que allí serveix de miranda, al mateix temps que per descans al devot, per empéndrer altra vegada la pujada dels molts grahons que encara faltan per arribar al pla dit de Sant Pere.

Terminada la que acaba de descriur-se ab grandíssima satisfacció de tothom, s'emprengué la reconstrucció de la arruinada ábside de la part nort de la dalt mencionada iglesia, rebaixant al mateix temps son paviment per ferhi nou lo presbiteri, y tancar-lo ab lo alt y hermós reixat que avuy s'hi troba col·locat. Es obra del acreditat escultor de Vich Sr. Agustí Potellas lo grandíós y esbelt altar major y la agraciada imatge de la soberana Reyna dels

cels, Maria Santíssima, com també ho son los no menos elegants altars col-laterals dels dos ábsides y son dedicats: lo de la part del Evangeli al insigne redemptor de catus y patriarca trinitari, Sant Joan de Mata, y lo de la part de la epístola al que per tothom es invocat, Sant Antoni de Padua.

Lluhit que fou l'interior y restaurat l'exterior del temple, foren posadas en son campanar las dos magníficas y sonoras campanas, de dotze quintars la primera y de vuyt la segona, quals foren allí mateix fabricadas per l'hábil artista de Olot, Sr. Barberí.

Apareixent que ab las referidas obras se trobaba ja la citada iglesia ab decencia regular per fer la inauguració de ella en honor de la que en elevat y preciós trono se troba allá sentada, se resolgué invitar á nostre Excm. é Il·lm. Sr. Bisbe, Dr. D. Joseph Morgades y Gili, qui's digná acceptar y senyalar per la esmentada funció lo dia 26 de Agost del any 1883, que en tal época corria.

Contabam 'ls 25 dels citats mes y any,

quan las campanas del Santuari y las de la parroquia de Gombreny, anunciaban ab sas claras y altas veus á tot lo veynat ser ja la vigilia del dia per tots tant suspirat, y que acababa de arribar ja lo Excm. Sr. Bisbe á la expressada vila per més solemnisar la primera esplendent funció que, en honor de la Verge de Montgrony, per tants sigles han desitjat los devots seus fos celebrada.

Tocada l' *Ave-Maria* del matí del dia de la festa, ab nous y solemnes repicons se despertá la comarca; anunciantse á las set del mateix ab altre semblant repicament, que l' Excm. é Il-lm. Sr. Bisbe marxaba del poble de Gombreny, acompanyat del Il-ltre. Sr. Canonge Penitencier de la Catedral, Dr. D. Ramon Sala, y altres Sacerdots, per benehir la nova imatge de Nostra Senyora de Montgrony en lo lloch mateix, ahont fou miraculosament trobada la primera, que's conserva y venera encara en la dalt descrita sa capella.

Benehida solemnement la dita Imatge, fou portada per quatre Sacerdots en solemne professó, que ab gran orquesta ana-

ba pujant per aquelles penyas, acompanyant á tant Soberana Reyna lo mateix Sr. Bisbe ab báculo y mitra, varios Sacerdots de las vehinas parroquias, vuyt Germanas Terciarias del Ordre del gran Patriarca Sant Domingo, y gran número de poble, que ab atxas y pendons feya més vistosa la precitada professó. Arribada aquesta al pla de Sant Pere, fou col·locada la Santa Imatge en l'altar que al ayre llibre estava preparat per celebrarhi de Pontifical lo Sr. Bisbe, á pesar de la molt avansada hora y grandíssima fatiga per tan llarga y escabrosa pujada soferta.

Ocupá la cátedra del Esperit Sant, durant tant solemne ofici, lo precitat Il·ltre. Dr. D. Ramon Sala, qui ab la claredat en la expressió que'l distingés, y ab lo gran zel que sempre procura honrar á María, predicá las suas glorias y excel·lencias á unas tres mil personas que, vingudas de grans distancias, habian traspasat aquellas altas y llargas cordilleras per trobarse apinyadas prop la sua Celestial Mare. Encara que una pluja diluviana destorbá algun tant la solemnitat del matí, pogué,

no obstant, continuarse á la tarde ab lo solemníssim Rosari que 's cantá á tota orquesta; finalisant la funció ab la administració que'l Sr. Bisbe feu del Sant Sagrament de la Confirmació á algunas criaturas que'ls romeus de diferents bisbats habian allí portat.

Posteriorment, fins al present, s'han continuat las obras sospesas; acabantse en estos dias de daurar tots los altars y pintarse tot l'interior de la Iglesia; que á tothom admira tanta bellesa en la que poch's anys abans s'hi veyá tanta pobresa y ruina.

Se está acabant també lo petitet, pero elegant camaril, que costeya un sol devot, lo mateix que costejá l'altar de Sant Joan de Mata y ha contribuhit ab grandiosos donatius per las demás obras, qual descripció aquí termina.

CAPÍTOL XIX.

INDULGENCIAS.

ALS devots de la Mare de Deu que pujan á Montgrony, no per la vana curiositat de viatjar, sinó ab la esperança fundada de atresorar riquesas per l'altra vida, los servirá de gran satisfació y consol saber que, al mateix temps que se agenollan devant la portentosa Imatge per venerarla y alcansar remey en sas necessitats espirituals, y pot ser fins en las corporals, poden guanyar moltes indulgencias. Per tal motiu ha semblat convenient conclourer aquesta petita historia ab la noticia de las que fins ara hi há concedidas, de las quals vulga lo Senyor sapigam aprofitarnos.

La Santetat del Papa Gregori XVI, ab decret de 6 de Maig de 1844, concedí : 1.er A tots los fiels cristians que, havent confessat y combregat visitarán la capella de Nostra Senyora de Montgrony y pregarán un rato á la intenció del Sumo Pontífice, indulgencia plenaria, que podrá guanyar-

se dos dias cada mes, qualsevols que sian. 2.^{on} Als que assistirán almenos tres dias á la Novena de Nostra Senyora de Montgrony, celebradora abans de la festa, en sa capella ó en la iglesia parroquial, visitant en un dels dias de la Novena ó de la octava de la festa la dita capella ab las disposicions sobre explicadas, indulgencia plenaria. 3.er En tots los dissaptes del any y en qualsevol dia de la Novena, habent assistit á ella almenos tres dias ab cor contrit y devot, visitant dita capella y pregant á intenció del Sumo Pontífice, set anys y set quarentenas de indulgencia.

Nostre Excm. y Rvm. Prelat, Dr. D. Joseph Morgades y Gili, ab decret de 20 de Janer de 1887, se digná concedir 40 dias de indulgencia: 1.er Per cada vegada que's visite la capella de Nostra Senyora de Montgrony. 2.^{on} Per cada vegada que's visite la vehina y antiquíssima iglesia de Sant Pere. 3.er Per cada vegada que's fassa oració devant de qualsevol altar de una y altre capella. 4.^t Per cada un dels dias de la Novena en honor de María Santíssima. 5.^t Per cada obra ó almoyna que's fas-

sa ab lo intent de sostenir, aumentar ó pagar la devoció á María Santíssima baix lo títol de Montgrony.

Los que per malaltía ó altre impediment no pujan al Santuari de Montgrony, podrán guanyar las mateixas indulgencias per cada vegada que resen tres *Ave Marias* ó una *Salve* devant de una estampa ó imatge sua. Sia tot á major gloria de Deu y exaltació de sa Mare Santíssima.

NOTAS.

(1) Lo bisbe de Vich, Gothmar, en la acta de consagració del temple de Ripoll, á 27 de Juny de 875, ab la generalitat de escripturas d'aquell temps l'anomena Mocronio. També se trovan sovint los noms de Mocron, Mocrono, Mog-grog y Mo-grog. En la segona consagració del Monastir de Sant Joan per son abat Ponci de Mulnells, á 3 de Novembre de 1150, se llegeix Mocronium.

(2) Anals de Catalunya, tom. 2, pág. 213.

(3) Pergami núm. 373. Arxiu del ex-monastir de Sant Joan de las Abadessas y altres escripturas del mateix.

(4) Idem, y Milá y Fontanals D. Manuel, los Trovadores en España, pág. 316, art., Hugo de Mataplana.

(5) P. Andrade. Macedo, *Leyenda de oro* y altres en la vida del Sant, sens marcar lo lloch, que, segons lo arxiu dels Mataplanas, fou en la hermita de Montgrony.

(6) No passá á serho fins que, en 1481, lo rey de Fransa Lluís XI la uní á la Corona. César Cantú, Anquetil y altres.

(7) La Santa, en proba de la devoció de la gent del terme de Mongrony, tenia altar dedicat en la iglesia de Sant Pere y dos capellas, una en Solanllonch, del sigle XII, avuy existent, y altre en lo barri de Gonzem, ara poble de Gombreny, á la que substituhí la actual parroquial.

(8) De resultas de eix fet prodigiós que refereixen los escriptors de la vida del Sant, los Barons de Mataplana procuráren adquirir dita Imatge com á reliquia, la que Donya Blanca de Mataplana, esposa de D. Ramon d'Urg, y hereva de la baronia, col·locá en la capella pública, que al costat del castell edificá en 1260 al Baptista, per ser lo patró del seu sant parent no canonisat encara. Dita Imatge, ó per sa tosca escultura, ó per mal-lograda ab los anys, y sobre tot per ignorar sa procedencia, per orde de un Prelat fou enterrada baix lo paviment de dita capella.

(9) Escrigué en Aix un Poema llatí de Sant Joan Baptista, en versos distincs, segons Villegas, *Flos Sanctorum*, pág. 201; y en París y Roma, Comment. in lib. 4. *Sententi: Tractatus contra Valdenses: Liber de Corpore Christi: De Cruce Domini: De Resurrectione, Ascensione Domini, Nativitate et Assumptione B. M. V. In epistolis D. Pauli Apost. Tractatus quosdam mysticos et alios pare-*

neticos: De miseriis humanæ vitæ, Ilmo. Torres Amat, Diccionario de Escritores catalanes, pág. 411.

(10) Per los tres colors digué lo Papa, dels quals lo blanch representa al Pare, lo blau al fill, y lo vermell al Esperit Sant. Andrade, Macedo y altres.

(11) Escripura de fundació de 7 de Janer de 1201, firmada per lo Rey D. Pere II de Aragó: arxiu del Convent; y Ms. del P. Marreci, cap. 6.

(12) La fundació de estos Convents, á més de que constaba en documents de sos arxius, las mencionan Feliu de la Peña, *Anales de Cataluña*, tom. II. lib. XI; lo P. M. Fr. Joseph Rodriguez en sos Conventos de Cataluña, Tamayo Salazar, *Martirologio Hispano*, tom. VI, fol. 551, y altres.

(13) Arxiu de Avinganyá, y Villegas, *Flos Sanctorum*, vida del Sant, pág. 205.

(14) Los escriptors de la vida del Sant, convenint tots en que nasqué en Juny de 1160 y que morí en Desembre de 1213, per error li marcan seixanta un anys de edat.

(15) Se ignora en quina época fou construhida la casa que está casi contigua á la capella y que actualment serveix de habitació als hermitans, per qual motiu lo poble li dona'l nom de *la hermita*. Pero se sab que fou engrandida en dos épocas diferents; la última fou en 1775, essent rector lo ja citat D. Roch Garcia. Al devant está lo que se'n diu *rectoria*, perque fou la habitació del rector abans de ser trasladada la parroquia á Gombreny.

(16) A un grupo de casas se li donava antiguament lo nom de *Vila*; axis es que en una escriptura pública del sigle XIII se dona á Gombreny lo nom de *Vila de Gonzem*, quan sols contaba vuyt casas reunidas.

(17) En un dels altars laterals se venera un preciós reliquiari regalat per lo P. Joseph Palomera, que morí en Roma en 1861, essent Superior dels Trinitaris descalços del convent de Quatro Fontane. Era de la familia Palomera de Gombreny y oriundo de Palomera de Aranyonet.

La present Historia se publica ab llicencia de la Autoritat ecclesiástica, y son producte se destina á costejar las obras de reparació y adorno de las capellas de S. Pere y de N.^a S.^a de Montgrony.

e. 15th of - of - Mich
N. e.

